

фикрлаш муайян фаолияти давомида намаён бўлса, бу ўқувчиларнинг юқори даражада қобилияти ривожланганлигидан далолат беради.

Ўқитувчи ўқувчиларнинг кизиқишлари учун дарс ва дарсдан ташқари (тўғарак) машғулотларнинг мазмун ва сифатига эътибор беради. Бунинг учун уларни фикрлашга, фаоллаштиришга ҳаракат қилади [2].

Ўқувчиларда ижодий фикрлашни шакллантириш мақсадида ўқитувчилар муаммоли, эвристик, лойиҳавий таълим, фаол таълим, гуруҳлараро мунозара, фикр ва мулоҳазаларини ёзма ҳолда ихчам, лўнда ифодалаш технологияларидан фойдаланиб ўқитиш самарали натижа беради.

Ижодий фикрлаш қобилиятининг ўсиши ва ривожланиши бу – анализ ва синтез, ўхшашлик ва фарқ қилувчи томонларини топиш, таққослаш, натижаларни аниқлаш, ҳулосаларни шакллантириш ва бошқаларга ўқувчиларни узлуксиз ўргатиб боришнинг оқибати ва натижаси ҳисобланади.

Ижодий фикрлашни ривожлантириш оддийликдан мураккабликка томон борувчи динамик хусусиятга эга. Демак, ўқувчиларда ижодий фикрлаш кўникма ва малакаларининг намоён бўлиш даражаларини аниқлаш имконияти қуйидагилар:

1. Ўқувчиларнинг ижодий фикрлаши умумий бўлиб, ўқувчиларнинг дарсга тайёргарлик кўриши ва барча фаолияти фаннинг маълум соҳасига йўналтирилган ҳолда намоён бўлади;

2. Ўқувчилар ўртасида ўзаро ҳамкорлик, гуруҳга берилган муаммоли топшириқ ҳақида фикр юритади, уни ечиш вариантларини олдиндан белгилаб олиб, сўнгра тез ҳал этишга киришади. Уларда мантикий таҳлил, муаммони илгари қўлланилган усулларга

таяниб тез ҳал қилишда ташаббускорлик, фаоллик кўрсатиш хислатлари намоён бўлади;

3. Ўқувчилар ўз фикр ва мулоҳазаларини тўлиқ баён қилиши ва муаммони ҳал этиш усули ва услубларини излашда ўз тажрибаларига таяниб доим мустақил ёндошув асосида интилиш, муаммода илгари сурилган ғояни ҳар томонлама англаб фикрлаш, ҳал қилиш йўллариини белгилайди;

4. Ўқувчилар муаммони ҳал этишда мантикий-математик усуллари қидириб топишга, умумлаштирилган йўллариини моделлаштиришга йўналтирилган бўлади, муаммолар моҳиятини таққослаш, англаб этиш, айрим ўқувчилар ўқитувчилардан олдин муаммони ҳал этиш усул ва услубларини белгилашга интилишга, муаммо моҳиятини формула чизма, тенгламаларда ифодалашга ўта бошлайди;

5. Ўқитувчининг икtidори ўқувчиларнинг билим фаолиятини фаоллаштира олиш кўникма ва малакаларига эгаллаган даражасига боғлиқ [3].

Бизнинг фикримизча, муаммони топшириқ, масала, бўйича қабул қилинган қарорга ўқувчилар томонидан ўз нуқтаи назарларини қабул қилиш ёки қайта баҳолаш билан эришилади.

Ўқитувчи ўқувчиларнинг ижодий фикрлаш қобилиятини шакллантиришга хизмат қилувчи метод ва усуллариини танлаб, таълим жараёнида қўллаи олиши, ўқувчиларда ижодий фаолиятни ривожлантиришда ўқувчиларнинг ёш хусусиятларини эътиборга олиш муҳим аҳамият касб этади.

Хулоса қилиб шуни айтишимиз мумкинки, юқори синф материалларини муаммоли тарзда ўрганиш ўқувчиларнинг таълим олишдаги фаоллигини оширади, мустақил ижодий фикрлашга ўргатади.

Адабиётлар

1. Клапаред Э. Психология ребенка и экспериментальная педагогика. -М.: ЛКИ. 2007. –С. 168.
 2. Rakhmonov I.A. Ways to focus on methodology of choosing issues according to the students abilities in physics classes. current research journal of pedagogics 2(11): 203-208, November 2021 DOI: <https://doi.org/10.37547/pedagogics-cryp-02-11-37> ISSN 2767-3278.
 3. Rakhmanov I.A. Development of research ability in students by solving problems related to “Mechanics” department in school physics course. Journal of Advanced Zoology ISSN: 0253-7214 Volume 44 Issue S-2 Year 2023 –P. 4298,4306.
- РЕЗЮМЕ.** Мақолада умумтаълим мактаб ўқувчиларида ижодий фикрлаш ва уни ривожлантириш йўллари физика фанини ўқитиш мисолида таҳлил этилган. Ўқувчиларда ижодий фикрлаш кўникмаларини шакллантириш жараёни учун ўзига хос педагогик технология ва методологик жиҳатларини аниқлаш юзасидан таклиф-тавсиялар келтирилган. Ўқувчиларни синфда ўқув жараёнининг фаол қатнашчисига айлантириш учун мунозара қилишга ундайдиган воситалар ўрин олган.
- РЕЗЮМЕ.** В статье анализируются способы творческого мышления и его развитие у учащихся общеобразовательных школ на примере преподавания физики. Даны рекомендации по выявлению конкретных педагогических технологий и методических аспектов процесса формирования навыков творческого мышления у студентов. Инструменты для обсуждения включены, чтобы сделать учащихся активными участниками процесса обучения в классе.
- SUMMARY.** The article analyzes the ways of creative thinking and its development in students of general education schools on the example of teaching physics. Recommendations are given on the identification of specific pedagogical technology and methodological aspects for the process of formation of creative thinking skills in students. Discussion tools are included to make students active participants in the classroom learning process.

BASLAWIŞ KLASSLARDA INGLIZ TILI PÁNIN OQÍTÍWDA ZAMANAGÓY PEDAGOGIKALÍQ TEXNOLOGIYALARDAN NÁTIYJELI PAYDALANÍW

R.G.Rambergenov – assistant

Qaraqalpaqstan Medicina instituti

Tayanch so‘zlar: ingliz tili, pedagogik texnologiyalar, ta’lim jarayoni, interfaol metodlar, texnika va usullar, kompetensiya, innovatsiya, ta’lim mazmuni.

Ключевые слова: английский язык, педагогические технологии, образовательный процесс, интерактивные методы, приемы и методы, компетентность, инновации, содержание образования.

Key words: english language, pedagogical technologies, educational process, interactive methods, techniques and methods, competence, innovation, educational content.

Ўзликсиз bilimlendiriw sistemasın rawajlandırıw, onıń sıpat nátiyjeligine erisiwde oqıtwshılardıń tutqan ornı gırewli. Mámleketimizde búgingi kúni bilimlendiriw salasında alıp barılıp atırǵan reformalardı nátiyjeli ámelge asırıw hár tárepleme bilimli, kásiplik kompetentligi joqarı maman kadrlarǵa baylanıslı bolıp esaplanadı. Keleshegimiz dawamshıları bolǵan jas áwladtı tárbiyalaw, olardıń bilim hám kónlikpelerin shet el bilimlendiriw standartları tiykarında qalıplestiriw, zamanagóy talaplar tiykarında

bilim beriw, sonday-aq, bilimlendiriw procesinde zamanagóy innovaciyalıq hám pedagogikalıq texnologiyalardan paydalanıwdı jáne de jetilistiriw búgingi kúnniń eń aktual máselelerinen biri esaplanadı. Haqıyqattan da, búgingi kúnde bilimlendiriw sistemasındaǵı jańalanıwlar hár bir oqıtwshıdan tereń bilim, ayrıqsha dóretiwshilik hám kásiplik sheberlikti talap etpekte. Bul óz gezeginde shet tili páni oqıtwshılarına da úlken juwapkershilik júkleydi.

2024-jıl 2-fevralda Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń “Ulıwma bilim beriw mektepleri oqıwshıların shet tilleri hám zamanagóy kásiplerge úyretiw boyınsha qosımsha is-ilajlar haqqında”ǵı PQ-53-sanlı qararı qabıl etilgen bolıp, qarardıń tiykarǵı maqsetlerinen biri ulıwma bilim beriw mektepleri oqıwshılarınıń shet tilleri hám kásip ónerge bolǵan qızıǵıwshılıqların arttırıw, buǵan jumıs beriwshilerdi keńnen tartıw hám de miynet bazarı talaplarına say tájiriýbeli kadrlardı tayarlawdan ibarat [1].

Sunday-aq, qararda jergilikli hám sırt el ekspertleri menen birgelikte set tilleri pání boyınsha oqıw reje hám baǵdarlamaların jáne de jetilistiriw, jańa sabaqlıqlardı baspadan shıǵarıw ilajların kóriw, ulıwma bilim beriw mekteplerinde shet tillerin oqıtıw nátiyjeligin arttırıw maqsetinde ingliz, koreys, nemis, francuz, qıtay hám yapon tilleri boyınsha tájiriýbeli qánigelerdi tartıw, sonday-aq, ulıwma bilim beriw mektepleri shet tilleri pání oqıtıwshılarınıń bilim hám kónlikpelerin diagnostikadan ótkeriw, zamanagóy metodikalar tiykarında olardıń qánigeligin arttırıw boyınsha qısqa múddetli kurslardı shólkemlestiriw wazıypaları belgilengen.

Usı wazıypalardı ámelge asırıw ushın álbette birinshi nábette ulıwma bilim beriw mekteplerinde pán oqıtıwshılarınıń bilim, kónlipe hám kásiplik sheberliklerin turaqlı túrde rawajlandırıw barıw lazım. Búgingi kúnde oqıtıwshıǵa qoyılatuǵın tiykarǵı talaplardan biri de aldınǵı pedagogikalıq hám innovaciyalıq texnologiyalar menen tanısıw, ámelde qollaw hám sol arqalı oqıwshılardı kreativ pikirlewge úyretiwden ibarat.

Oqıtıwshı sabaq procesinde pedagogikalıq texnologiyalardı paydalanıwda tómendegilerge itibar beriwı kerek:

- oqıwshılar sanasında belgilengen tema tiykarında jańa túsiniqlerdi payda etiw;
- jańa temaǵa tiyisli qaǵıyda, atamalar mánisin ashıp beriw;
- jańa temanı ótilgen temalar menen baylanıstırǵan halda izbe-izlikte jetkiziw;
- oqıwshılardıń erkin pikirlew dárejesin rawajlantırıp barıw;
- bilimlendiriwge tiyisli oýınlardıń izbe-izligi, hár túrliligi hám qızıqlı bolıwına erisiw;
- sol sabaqtıń ózinde jańa bilim tiykarında qalıplesken kónlikpelerin tekserip barıw hám analizlew;
- oqıwshılardıń psixologiyalıq ózgesheliklerin esapqa alıw;
- sabaq procesinde oqıwshılar belsene qatnasıwın kúsheytip barıw.

Baslawısh klaslarda tálim alatuǵın oqıwshılar menen islesiwdiń bir neshe mashqalaları bar. Oqıtıwshı hám pedagog, hám psixolog bolıp qalmastan, ol oqıwshılar menen islesiw texnikalarında biliwi zárúr.

Ózbekstan Respublikası Ministrler kabinetiniń 2013-jıl 8- maydaǵı «Úzliksiz bilimlendiriw sistemasınıń shet tiller boyınsha mámleketlik bilimlendiriw standartın tastıyıqlaw haqqında»ǵı 124-sanlı qararı baslawısh klaslar ushın shet tilin úyretiwdiń A-1 baslawısh dárejesi qabıl etildi [2].

Baslawısh klass oqıwshılarına ingliz tili oqıtıwshıları nelerdi úyretiwı, qaysı pedagogikalıq texnologiyalar tiykarında oqıwshılardı eń qolay usıllar hám metodlar járdeminde tildi úyretiw kerekligin kórsetiw hám tálimde innovaciyalıq texnologiyalardı qollanıwǵa baǵdarlaw kerek.

Baslawısh klass oqıwshıları sabaqlarınıń tuwrı, anıq, izbe-izlikte hám nátiyjeli bolıwı ushın búgingi kúnde oqıtıwshı tómendegilerge itibar beriwı lazım:

-birinshiden, pedagogikalıq texnologiyalardan paydalanıw arqalı oqıwshılardıń bilim, kónlikpe hám uqıplılıqların puqta ózlestiriwı, bilimlendiriwdiń túsiniqlilik, izbe-izlilik hám kirisimlilik, teoriyanı ámeliyat penen baylanıstırıw, kórgezbelilik, búgingi kúnniń jańa inno-

vaciyları, multimediyalıq texnologiyalardan nátiyjeli paydalanıw arqalı támiyinlenedi;

-ekinshiden, baslawısh klass oqıwshılarına tek ǵana shet tildi úyretiw ǵana emes, bálkim, óz dosları hám teńlesleri menen qarım-qatnasıwı úyretiw de úlken áhmiyetke iye;

-úshinshiden, hár bir oqıtıwshı pedagogikalıq texnologiyalardan sabaq procesinde paydalanıwda interaktiv metodlardan óz ornında paydalanıwı zárúr;

-törtinshiden, oqıwshılardıń pikirlew iskerligin qalıplestiriw ushın oqıtıwshı oqıwshılardıń fiziologikalıq rawajlanıwın esapqa alıp, túrli didaktikalıq hám rolı oýınlardan paydalanıwı kerek;

-besinshiden, oqıtıwshı interaktiv usıllardan – oqıtıwshı-oqıwshı hám de oqıwshı-oqıwshı birgeliktegi háreketten paydalanıwı kerek;

-altınshıdan, oqıwshılar ótilgen temanı jaqsı ózlestiriwı ushın tákirarlaw shınǵıwların joqarı dárejede ámelge asırıwı kerek.

Házirgi kúnde 1-klasstan baslap shet tillerdi oqıtıwdı nátiyjeli ámelge asırıw ushın oqıtıwshılardı pedagogikalıq hám psixologiyalıq talaplar qoyılmaqta. “Oqıtıwshı kimdi oqıtadı, neni úyretedi hám qanday texnologiyalar tiykarında úyretedi?”, degen sorawlar qoyıladı. Bunıń ushın shet tili pání oqıtıwshısı, eń dáslep, óz ana tilin, onıń fonetikasın, grammatikasın jaqsı bilgende ǵana shet tilin oǵan salıstırıw arqalı oqıwshılardı úyrete aladı. Úzliksiz bilimlendiriw sistemasında jumıs alıp barıp atırǵan hár bir oqıtıwshı, atap aytqanda, shet tili pání oqıtıwshıları filologiya boyınsha tómendegi zárúrli kompetenciylarǵa iye bolıwı lazım:

Filologiyaǵa tiyisli bul kompetenciylar ulıwma halda usınıs etilgen. Olardı klaster usılı arqalı bólimlerge bolıp úyreniw múmkin. Kompetenciylıq qatnaslardı ámeliyatqa engiziw hám qollanıw ushın ushın tájiriýbeli qánigelerdiń 1-2- hám 3-klaslarda shet tillerdi úyretiwiniń jaǵdayı menen tanısıw, monitoring qılıw yamasa olardıń iskerligin úyreniw hám olarǵa metodikalıq járdem beriw búgingi kúnniń tiykarǵı wazıypalarınan biri bolıp tabıladı.

Oqıtıwshılarımız búgingi kúnde tálimniń dástúriy hám dástúriy emes formalarında sabaqlardı alıp barıp atır. Bizniń búgingi kúndegi tiykarǵı wazıypamız MBS tiykarında oqıwshılardı hár tárepleme kreativ pikirleytuǵın, óziniń pikirlerin erkin tolıq ayta alatuǵın joqarı dárejede kadr etip tárbiyalaw bolıp tabıladı. Demek, sabaq dawamında tálim alıwshılarımızdı “oqıwshı-tılawshı” sıpatında emes, bálkim, oqıtıwshı menen biymálel bákeselesiw, pikirlesiw kónlikpelerine iye bolǵan hár tárepleme belsene oqıwshılar sıpatında tayarlawımız kerek boladı. Bul wazıypa, álbette, dástúriy emes sabaqlarda pedagogikalıq texnologiyalar, interaktiv metodlardan paydalanıw arqalı ámelge asırıladı [3].

Shet tillerdi nátiyjeli oqıtıwda túrli interaktiv metodlardı usınıs etiw múmkin. Quramalı temalardı oqıwshılar sanasına anısat ǵana sıńdırıw ushın pedagogikalıq texnologiyalardıń hár qıylı metodları(usılları)nan paydalanıw maqsetke muwapıq bolıp tabıladı. Mısalı, “Aqılıy hújim”, “Klaster”, “BBB” (bilemen, biliwdi qáleymen, bilip aldım), “Venn diagramması” “Keys stady” hám basqada bir neshe metodlardı atap ótiw múmkin. Sabaqlardı joqarı dárejede shólkemlestiriw ushın aldınǵı pedagogikalıq texnologiyalardı sabaq procesine alıp kırıw, onı tálim mazmunına sıńdırıw, sabaq ótiwdiń jańadan-jańa usılların qollanıw, mámleketlik bilimlendiriw standartı talapların orınlawǵa imkan jaratadı. Bunda oqıtıwshıǵa sabaq ótiwine qolaylı sharayat jaratıw, túrli kórgezbeli qurallar islep

shıǵıw hám zamanagóy aldınǵı pedagogikalıq texnologiyalardan sabaq procesinde nátiyjeli paydalanıw lazım.

Sabaq procesinde oqıtıwshı oqıwshınıń sóylewi, erkin pikirley alıwı, óz pikirini ingliz tilinde erkin jetkere alıwı, jazba jumıs, sáwbet, erkin óz pikirine tayanıwı sıyaqlı kónlikpelerine itibar beriwı kerek. Pedagogikalıq texnologiyalar sabaqtıń mazmunı, maqsetine qaray isletilse, ol unamlı nátiyje beredi. Ingliz tili sabaqları qanday forma, metod hám qurallardan ibarat bolıwına qaramastan, pedagogikalıq texnologiyalar:

- pedagogikalıq iskerlik tálim-tárbiya procesiniń nátiyjeliligini asırıw;

- oqıtıwshı hám oqıwshı arasında óz-ara birge islesiwdi támiyinlew;

- oqıwshılar tárepinen oqıw predmetleri boyınsha puqta bilimlerde iyelewdi támiyinlew;

- oqıwshılarda óz betinshe, erkin hám kreativ pikirlew kónlikpelerini qalıplestiriw;

- oqıwshılardıń óz múmkinshiliklerin ámelge asıra alıwları ushın shárt-shárayatlar jaratıwı lazım.

Pedagogikalıq texnologiyalardan paydalanılǵanda, oqıwshılardıń bilim dárejesi, pánge bolǵan qızıǵıwshılıqları jáne de artadı, bilim, uqıplılıq hám kónlikpeler jáne de rawajlanadı hám ózleri tańlaǵan pániniń tiykarǵı túsiniqlerin parıqlay aladı [4]. Oqıtıwshı sabaq procesinde interaktiv metodlardan paydalanıwdan aldın tema boyınsha tiykarǵı túsiniqler haqqında maǵlımat berip ótedi. Sonnan keyin, oqıwshılardıń erkin túrde ózlestiriwi, tákirarlawı, alǵan maǵlımatların keńeytiwi hám logikalıq oylawları ańsat keshedi. Bunda interaktiv usıllardıń áhmiyeti jáne de asadı.

Tómende bunday usıllardan birewiniń ingliz tili pání sabaqı procesine qollanıwın kórip shıǵayıq.

Ingliz tili pání oqıtıwshılardıń 2-klassta "Play" metodınan paydalanıw usınıs etiledi. "Play" metodınan 2-klassta ingliz tili sabaǵında tómendegishe paydalanıladı: Oqıtıwshı dáslep oqıwshılardı eki yamasa úsh toparǵa bóledi. Olarǵa tanıs bolǵan bir sózdi aytadı hám málim bir shegaralanǵan waqıt beredi. Oqıwshılar sol sózge baylanıs bolǵan sózlerdi dápterger jazadı. Mısali: "write" sózin alayıq. Bul sózdiń qaraqalpaqsha awdarması "jazıw" bolıp tabıladı. Oqıwshı belgilengen waqıt ishinde bul sózge baylanıs basqa sózlerdi jazıwı hám gáppler arqalı mısallar keltiriwi kerek. Oynıń tiykarǵı shártlerinen biri sonnan ibarat, olar oın dawamında sózlik, kitap hám dápterlerinen paydalanbaydı. Berilgen waqıt tawsılǵannan keyin toparlardıń tapqan mısalları durıs hám nadurısılıǵı anıqlanadı hám nátiyjeleri bahalanadı. Bul metodtı qollaw oqıtıwshıǵa oqıwshılardıń pikirlew sheńberi hám olardıń sózlik baylıǵı qanday dárejede ekenligin biliwine járdem beredi. Oqıwshılarda bolsa logikalıq pikirlew, topar menen islew kónlikpesini qalıplestiriw, hár bir oqıwshınıń aktivlikke úndew, ózleri bilmegenlerin hám taba almaǵan mısallardı topar aǵzaları yamasa qarsılas topar tapqan mısalları arqalı eslep qalıwına járdem beredi. Bunday metodlar sabaq procesinde bir neshe ret paydalanılsa, álbette oqıwshılardıń sóz baylıǵı jáne de asadı.

Bunnan tisqari ingliz tili sabaqlarında "Speak", yaǵnırı "sóylew" metodın qollaw múmkin. Bul metodta oqıwshılar ózleriniń sóz baylıǵı hám grammatikalıq bilimine tayanadı. Oqıtıwshı doskaǵa bir ápiwayı feyildi jazadı. Oqıtıwshı tańlaǵan oqıwshılar bul feyilden izbe-iz ápiwayı hám quramalı gáppler dúzedi. Bul metodtı qollaw procesinde oqıtıwshı oqıwshılardıń grammatikalıq bilimi hám sóz baylıǵın taǵı bir márte sınaqtan ótkeredi. Mısali oqıtıwshı doskaǵa "go" feyilin jazadı. Tańlaǵan, oqıwshı bolsa onı

ápiwayı gápke aylandıradı. Mısali "I go" yamasa "he goes", "go to school" hám nátiyjede keyingi tańlaǵan oqıwshılar bul gápiti izbe-izlikde dawam ettiredi. Bul mısaldı tómendegi tekste kórip shıǵamız:

Oqıtıwshı: -go

1. Oqıtıwshı: -go to school

2. Oqıtıwshı: - go to school said my father

Bul mısallar izbe-izligin támiyinlew, bárinen burın, oqıwshılardıń bilimlerde ózlestiriwlerine baylanısli. Bul metodtı oqıtıwshı toparlar mısasında da qollasa boladı. Oqıwshılardı oqıtıwshı eki toparǵa bólip, olarǵa eki feyildi doskaǵa jazdıradı hám hár bir topar aǵzaları gezek penen feyildi gápke aylandırıp, gáppler izbe-izligin dawam ettiredi. Gápplerdiń grammatikalıq tárepten durıs qollanılganlıǵı hám sózlerdiń durıs jazılıwı oqıtıwshı tárepinen qadaǵalawǵa alınadı hám olar ulıwmalastırılıp bahalanadı. Eń jaqsı kórsetkishke iye bolǵan oqıwshılar oqıtıwshı tárepinen órnek etip kórsetiledi hám xoshametlenedi.

Buday metodlardan kóplegen mısallar keltiriwimiz múmkin hám olardan ingliz tili sabaqlarında nátiyjeli paydalanılsa boladı. Demek, bunnan kelip shıǵıp, sonday juwmaqqa keliwimiz múmkin, oqıtıwshı óz sabaǵına aldınǵı pedagogikalıq texnologiyalardı qanshelli kóp alıp kirse, olardı tálim mazmunına síndirip, óz ornında paydalansa hám ózi de bunday metodlardı jáne de rawajlandırıp, jańadan-jańa innovaciyalardı jaratsa, sonda ǵana ol gózlegen nátiyjege erise aladı.

"Oqıtıwshı shet tili sabaqların pedagogikalıq texnologiyalardan paydalanıp sonday shólkemlestirsın, ol nátiyjege erissin" [5]. Bul bolsa óz gezeginde joqarı dárejedege kásiplik kompetenlikke iye oqıtıwshınıń pedagogikalıq uqıbına baylanısli boladı.

Demek, tálim nátiyjeliligine erisiw ushın búgingi shet tili oqıtıwshısına tómendegi talaplar qoyıladı:

1. Oqıtıwshı óz qanıgeligi boyınsha tereń bilim, kónlikpe, uqıplılıq hám kompeteciyaǵa iye bolıwı hámde pedagogikalıq texnologiyalardı qollana alıwı kerek.

2. Tálim procesinde baslawshı klass oqıwshılarınıń jasına tán pedagogikalıq, psixologiyalıq individuallıq ózgesheliklerin esapqa alǵan halda pedagogikalıq texnologiyalardı qollaw.

3. Oqıtıwshı pedagogikalıq tájriybelerde ózlestirip barıwı, izleniwı, óz kásiplik sheberliklerin turaqlı túrde artırıp barıwı zárúr.

4. Oqıtıwshı kásibine tiyisli talaplardan biri bul balalardı súyiwi, olardıń turmısı menen qızıǵıwshılıǵı, pedagogikalıq texnologiyalardı qollaw arqalı olardıń ingliz tiline qızıǵıwshılıǵın artıra alıwı zárúr.

Juwmaqlap aytqanda, joqarıda atap ótilgen usıllardıń qollanıwı arqalı oqıwshılar pikirlew qábiletleriniń rawajlanıwı hám ingliz tili pániniń ózlestiriwi bir qansha artadı. Sonday-aq, bunda oqıwshınıń pánge qızıǵıwshılıǵınıń artıwı, sorawlarǵa durıs hám tolıq juwap bere alıwı, óz bilimin óz betinshe tekseriw, topar jumıslarında belsene qatnasıw hám de jeke pikirley alıw imkaniyatları artadı. Bul bolsa oqıwshılardıń bilim dárejesiniń jáne de artıwına unamlı tásir kórsetedi. Joqarıda keltirilgen usıllar zamanagóy pedagogikalıq texnologiyasınıń bir kórinisi bolıp, bular oqıwshılar pikirini maqsetli baǵdarlawǵa, tálim beriw nátiyjelerin aldınnan anıqlawǵa hám olardıń jaqsı nátiyjelerge erisiwin támiyinlewge qaratılǵan. Bunda oqıwshılardıń dóretiwshe qábiletleri hám kreativ pikirlew procesin rawajlandırıwǵa kóbirek itibar berilse maqsetke muwapıq boladı.

Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 2-fevraldagi "Umumiy o'rta ta'lim muassasalari o'quvchilarini xorijiy til va zamonaviy kasblarga o'qitish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-53 son qarori. // (Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 05.02.2024-y., 07/24/53/0091-son)

2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2013-yil 8-maydagi "Uzluksiz ta'lim tizimining chet tillar bo'yicha davlat ta'lim standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 124-son qarori. // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2013 y., 20-son.

3. Jumanazarov I.I. Chet tili darslarida pedagogik texnologiyalarni tashkil etish – dolzarb muammo. // “Boshlang‘ich ta’lim sifati va samaradorligini oshirish: muammolar, yechimlar” mavzusidagi Respublika amaliy konferensiyasi. – T.: 2014.
 4. Xudoyqulov X.J., Kenjaboyev A. Zamonaviy pedagogik texnologiya ta’lim samaradorligining asosidir. – T.: “Navro‘z”, 2013.
 5. Kenjaboyev A. Pedagogik mahorat asoslari. – T.: “Navro‘z”, 2012.
- РЕЗЮМЕ.** Maqolada umumiy o‘rta ta’lim maktablari boshlang‘ich sinflarida ingliz tili fanini o‘qitishda pedagogik texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati hamda ularning qo‘llanishi bo‘yicha fikr va tavsiyalar berilgan.
- РЕЗЮМЕ.** В статье приводятся мнения и рекомендации о важности использования педагогических технологий при обучении английскому языку в начальных школах общеобразовательной средней школы.
- SUMMARY.** The article provides opinions and recommendations on the importance of using pedagogical technologies in teaching English in primary schools of secondary schools.

БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЁҚУВЧИЛАРИНИНГ ЁҚУВ-БИЛУВ МОТИВАЦИЯСИНИ МУСТАҚИЛ ИШЛАР ВОСИТАСИДА ШАКЛЛАНТИРИШ – МЕТОДИК МУАММО СИФАТИДА

А.Турумбетова – ёқитувчи

Ажиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институти

Таянч сўзлар: бошланғич синф, методика, мотивация, мустақил ишлар, ўқиш дарслари.

Ключевые слова: начальный класс, методика, мотивация, самостоятельная работа, изучение уроков.

Key words: primary class, methodology, motivation, independent work, lesson study.

Ёқувчиларнинг ёқув-билув мотивациясини шакллантириш бошланғич таълимнинг асосий муаммоларидан бири сифатида баҳоланади. Унинг долзарблиги ўқиш дарслари мазмунини янгилаш, билимларни мустақил ўзлаштириш усуллари эгаллаш ва ёқувчиларда фаол ҳаётий позицияни ривожлантириш бўйича вазифаларни белгилаш билан чамбарчас боғлиқ. Zero, “Ўқиш дарслари ўз моҳияти, мақсад ва вазифаларига кўра бошланғич таълим тизимида алоҳида ўрин тутди. Барча предмет дарсларини ўқиш фаолиятисиз тасаввур қилиб бўлмайди. Чунки матнни тушуниб, бир маромда, тўғри ва ифодали ўқишни ўргатиш ўқиш орқали ДТС бўйича ўзлаштиришлари кўзда тутилган билимларни ҳамда ёқув-билув кўникма ва малакаларни эгаллашларига йўл очилади [1].

Дарҳақиқат, айнан ўқиш дарсларига инсоннинг ўзлигини, олам сир-синуотларини англаш, тушуниш ва идрок этишга бўлган интилишларига туртки беради. Бошланғич синф ёқувчиларининг ёқув-билув мотивациясини шакллантиришда ўқиш фани ёқув дастурларида режалаштирилган материалларнинг синфдан синфга ўтган сари мавзу ва мазмуни жиҳатидан кенгайиб бориши муҳим ўрин тутди. Ҳар бир мавзу учун танланган матнларнинг жанрий ранг-баранглиги, поэтик мукамаллиги, ёқувчиларнинг билим даражаси ва ёш хусусиятларига мос келиши ҳам бу борада эътиборга молик.

Методист олима Қ.Хусанбоевнинг келтиришича, “Бошланғич синфда болаларни мустақил фикрлашга ўргатиш ўрта ва юқори синфлардагига нисбатан фаркли кечади (2). Фикримизча, бола ҳали ўзи кўрмаган нарса ва ҳодисаларга дуч келганида, табиийки, унга қизиқиш қолади. Шу асосда билиш сари қадам қўяди.

Мутафаккир Абу Наср Форобийнинг таъкидлашича, “Нарсаларни идрок этиш, билиш учун зарурат туғилмай туриб билим хайрли бўлмайди. Яна билим сифатининг даражаси, зарурий даражасидан ошиб кетмаслиги керак [3]. Дарҳақиқат, билимларни англаш, аввало, эҳтиёждан бошланади. Унинг даражаси инсоннинг муайян мақсади йўлидаги хатти-ҳаракатларига чамбарчас боғлиқ ва у тегишли натижани беради.

Маълумки, бошланғич таълим соҳасидаги долзарб муаммолар аксарият ёқувчиларда билим олиш мотивларининг йўқлиги билан тавсифланади. Шу боис уларда ўзлаштириш даражасидаги асосий кўрсаткичлар пасайишига олиб келади. Турли даражада ўзлаштирувчи ёқувчилар учун ёқув фаолияти ҳар хил маънога эга. Муайян ҳолатда бошланғич синф ёқувчиси учун ёқув-билув мотивацияси ва мустақил ишлар моҳиятини аниқлаш ёқитувчининг педагогик таъсир чораларини белгилашда ҳал қилувчи ўрин тутди. Агар ёқувчи муайян фаолиятни амалга оширишга

интилса, унда муваффақиятга интилиш мотивацияси юқори бўлади.

Психолог Э.Ғозиевнинг қайд этишича, “Билиш мотивлари шахснинг ғносеологик мақсад, яъни билиш мақсадини қарор топтириш билим кўникмаларни эгаллаш сари йўналтирилади [4]. Ҳақиқатан ҳам мотивация шахсни аниқ, мақсадга йўналтирилган ҳаракатга ундайдиган ички ва ташқи ҳаракатлантирувчи кучлар йиғиндисидир; ташкилий ёки шахсий мақсадларга эришиш учун ўзини ва бошқаларни ҳаракатга ундаш жараёнидир.

Тадқиқотчи Г.Бабашева мотивация тушунчасига таъриф беришда унинг “ўзида мақсад-муддаоларга эришишда туртки берувчи, мажбурловчи, шахс хусусиятлари юзага чиқишига омил сифатида муайян хатти-ҳаракатларнинг амалга оширилишига алоҳида аҳамият қаратади (5). Бизнингча, мазкур таърифдаги шахсни мажбурашдан кўра ўз хоҳиш-истагига кўра хатти-ҳаракатларни бажаришга ихтиёрий ёндашиши самаралироқдир.

Ўқиш дарсларида машғулот бошланишидан олдин ёқувчиларда ёқув фаолияти, хусусан, мустақил ишлар ҳақида маълум бир фикр пайдо бўлади. Кейинчалик эса улар сезиларли даражада ўзгариши мумкин. Ёқув-билув мотивлари ёқувчиларда ижтимоий муҳит ва оиласида қабул қилинган ахлоқий қадриятлар билан белгиланадиган мустақил ишларнинг объектив аҳамиятини англаши; мустақил ўрганишнинг ўзи учун аҳамиятини тушуниш, интилишлари даражаси, ўзини ўзи бошқариши ва баҳолаши ҳамда ўзаро муносабатлар орқали намоён бўлади. Буларнинг барчаси ўқиш дарсларида бўлганлиги сабабли таълим мазмуни ёқув фаолиятининг ривожланиши билан сифат жиҳатидан ўзгариши мумкин. Тадқиқотларимиз шуни кўрсатадики, ёқувчилар мустақил ишлар маъносини тушунганларида, ёқув фаолиятидаги муваффақиятлар сифат жиҳатидан ортади, билим захираси ва самарадорлиги, ўзлаштириш даражаси ўсади, ёқув материални ўзлаштириш осонлашади, диққати фаоллашади, фаолияти яхшиланади. Демак, мустақил ўрганишнинг маъноси ва аҳамияти ёқувчи шахсининг асосий мотивацион компонентиدير.

Ёқув-билув мотивациясини таҳлилда мотивлар гуруҳларини тавсифлаш бўйича ёндашувларга таяниш керак. Жумладан, биринчи тасниф варианты мотивларнинг когнитив ва ижтимоий гуруҳини кўриб чиқишни ўз ичига олади. Коғнитив мотивлар ёқув фаолияти мазмуни ва уни амалга ошириш жараёни билан боғлиқ. Улар ёқувчиларнинг янги билимлар ва мустақил ишларни амалга ошириш кўникмаларини эгаллашга йўналтирилганлигини кўрсатади. Коғнитив мотивлар мустақил ишларга нисбатан қизиқишнинг чуқурлиги, яъни янги фактлар, ҳодисалар, уларнинг